

Verso

Irodalomtörténeti folyóirat

Verso
Irodalomtörténeti folyóirat
2020/1

Szakmai védnökök
Bartók István
Jankovits László
Nagy Imre

A szerkesztőbizottság tagjai
Boszoki Petra
Laczkó András
Milbacher Róbert
Pálffy Eszter
Pap Balázs
Szatmári Áron

Tördelőszerkesztő
Pap Balázs

Borító
Simor Kamilla

Felelős kiadó
a PTE BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
Klasszikus Irodalomtörténeti
és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének vezetője
(7624 Pécs, Ifjúság u. 6.)

szerk@versofolyoirat.hu

TARTALOM

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

S. LACZKÓ ANDRÁS	
Pénz, fukarság, alku és honszeretet	
Vörösmarty Mihály <i>Honszeretet</i> című versének értelmezési kontextusáról	9
PATONAI ANIKÓ ÁGNES	
A dandy és a házinő: a divat mint író(nő)i önkép megjelenése az 1850-es és 1860-as évek	
néhány szövegében	51
NAGY IMRE	
Dramaturgiai mintázatok a <i>Bánk bán</i> ban	75

KRITIKAI LAPOK

BÉLA BÁLINT	
Szerelmes énekek nagy elődök vonzásában	
(Balázs-Hajdu Péter, <i>Zsengék, töredékek, kétes hitelűek: A Madách–Rimay-kódexek Szerelmes</i>	
<i>énekek című füzetének versanyaga</i> , Bp., reciti, 2019.).....	101
OROSZLÁN ANIKÓ	
Az útirajztól a tudományos-fantasztikus regényig	
(Maczelka Csaba, <i>A kora újkori angol utópiák magyar története</i> , Erdélyi Múzeum Egyesület,	
Kolozsvár, 2019.).....	107

FILLÉRTÁR

BARTALIS ÁGOTA	
A murányi történet Szász Károly feldolgozásában.....	113
SZÁSZ KÁROLY	
Murány' hölgye. Költői beszély négy énekben	121

Oroszlán Anikó

Az útirajztól a tudományos-fantasztikus regényig

MACZELKA Csaba, *A kora újkori angol utópiák magyar története*, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2019.

Maczelka Csaba első monográfiája, a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület gondozásában megjelent *A kora újkori angol utópiák magyar története* főként a kora modern angol nyelvű utópiákat és azok magyar vonatkozásait, recepcióját vizsgálja. A magyar nyelvű szakirodalomban egy ilyesfajta áttekintés mindenképpen hiánypótlónak és újdonságnak számít, még ha a régebbi korok irodalma és főként az utópia specifikus műfajának angol vonatkozásai esetleg csak szűkebb olvasóközönség érdeklődésére tarthatnak is számot. Az utópia, illetve utódműfajai ugyanis töretlenül népszerűek nemcsak az irodalomban, hanem más művészeti-kulturális területeken is, ami aktuálissá, érdekessé teszi a vállalkozást, hiszen olyan jelenség megértéséhez járul hozzá, amely a mindennapjaink gondolkodásának és kultúrájának része.

A könyv klasszikus irodalomtörténeti munka; az első fejezetek pontosan felvázolják a kontextust, a megközelítési módszereket és definiálják a vizsgálat tárgyát. Az utópia eszerint olyan narratíva, amely a „földrajzi és/vagy időbeli kimozdítás eszközt” alkalmazza, általában prózában íródott, és satirikus módon, kritikai céllal egy ideális társadalmat mutat be (12). Ez a meghatározás szándékosan tág keretet ad olyan különböző típusú művek tárgyalásához, amelyeket első látásra talán nem is sorolnánk az utópia műfajba. Maczelka Csaba „kizárólagosan irodalmi szempontból” közelít témájához (uo.); kérdéses, hogy ez mennyire lehetséges egy kifejezetten társadalmi-politikai vonatkozású műfaj esetében. A szerző később el is ismeri, hogy ez a nézőpont nem zárhatja ki teljesen a nem irodalmi perspektívát, inkább az arányok tudatos megosztásáról van szó (47). Ennek megfelelően a szövegek elemzésekor rendre elő is kerül a történeti, politikai és kulturális kontextus. Ezekről a vonatkozásokról – bár ez inkább személyes benyomás és igény a recenzens részéről – talán jobb lett volna többet olvasni, ugyanakkor ez bizonyára megbontotta volna a precíz filológiai módszert, amelyet a fejezetek elemzése követnek.

A bevezetőben bőséges információt kapunk az utópiakutatás történetéről, helyzetéről is, ami szintén inkább a szakértő közönség számára lehet érdekes, nem pedig a laikus olvasóknak. A szöveg egésze viszont sikeresen elkerüli a doktori disszertációkból/témákból szerkesztett kötetek legnagyobb hibáját: nem szá-

razon „szakbarbár”, hanem jól követhető, közvetlen és olvasmányos. A hatalmas anyag és a számos kitekintő hivatkozás miatt óriási a jegyzetapparátus, ami formai szempontból szükséges; az egyes szövegek átláthatóságát pedig táblázatok és (olykor) saját fordítások is segítik.

A kötetben az angol szövegek elemző tárgyalása dominál, ami némileg ellentmond a címnek. A szerző ezt úgy igyekszik kiküszöbölni, hogy láthatóan kiemelt figyelmet fordít a tárgyalt szerzők és művek magyar irodalomtörténetben elfoglalt helyére, recepciójára. Az olvasóban felmerülhet a kérdés, miért annyira fontos a „magyar történet”, a hazai befogadás, ha az áttekintés alapvetően az angol korpuszt elemzi műfaji, strukturális, narratív és motivikus szempontok alapján. A címadás tehát mintha nem fedné le pontosan a kötet koncepcióját és tartalmát. Kétségtelen, hogy Thomas More *Utópiáján* vagy Francis Bacon *Új Atlantiszán* kívül nem sok magyar nyelvű fordítás és utalás hozzáférhető. Francis Godwin *Man in the Moone* című művének van ugyan magyar kiadása (2015), és Margaret Cavendishről is megjelent néhány internetes cikk, ám sem a korszak, sem a középkori, sem a kora újkori utópiaszerzők magyar nyelvű tárgyalása nem mérhető más, populárisabb (angol) szerzők és szövegek magyarországi népszerűségéhez. A szerző többször is utal arra, hogy ezt a hiányt pótolni szeretné. Ha ez a terjedelmi korlátok okán nem is sikerült maradéktalanul, a bibliográfia (és a korábban is említett jegyzetapparátus) nagyon bőséges, ami segítheti az olvasó további tájékozódását.

Az áttekintés viszonylag nagy ívű: a középkori utópiáktól halad a XVII. század végéig, sőt, Maczelka az utószóban kitekint az angol felvilágosodás utópisztikus regényeire is (Swift, Defoe). A kronologikusan felépített fejezetek részletesen tárgyalják a fontosabb műveket – Thomas More *Utópiája*, Thomas Nicholls és Joseph Hall szövegei, Francis Bacon *Új Atlantisza*, valamint Margaret Cavendish és Henry Neville írásai –, majd kitérnek a korabeli recepcióra, azon belül a magyar vonatkozások kusza hálózatára. Összességében azonban nem a – kétségtelenül érdekes és informatív – hazai referenciák némileg adatszerű felsorolása a könyv erőssége, erénye, hanem az utópia műfajához sorolt, sokszor kevésbé ismert művek elemzése. Az egyik leghangsúlyosabb fejezet persze Thomas More művéről szól, amely az utópia-hagyomány egyik alappillére; nem is feltétlenül csak tartalmi, hanem inkább formai szempontból. Az első, 1516-os kiadás után számtalan más változat jelent meg, amelyekben a referenciák, paratextusok variálódhatnak. Maczelka szerint ez a mű igazi érdekessége és sajátossága, ezért fontos és időszerű lenne egy olyan magyar szövegkiadás, amely az összes kísérőszöveget tartalmazza. Ezek funkciója ugyanis az, hogy tükrözzék a szerző önreflexióját, hozzájárulva ezzel az *Utópia* sajátos és kiemelt korabeli pozíciójához a kánonban (91).

A kötet egyik fő gondolata, hogy az utópia műfaját más műfajok (főként az angol regény) tükrében is érdemes vizsgálni (17); ezért is fektet nagy hangsúlyt a korábban említett textológiai, narratológiai, motivikus vizsgálódásokra. Az utazási irodalommal, a szatírával vagy az Erzsébet-kori dialógusokkal való rokonítás még tágabb perspektívába helyezi a vizsgált szövegeket, és ezekkel akaratlanul is

bevonódik a ma is érdekes történeti-politikai kontextus. A 17. századi utópiák pedig a fikció és a valóság viszonyával, valamint a narrátor kilétével, szerepével való játékkal még közelebb viszik az olvasót a későbbi korok regényeinek világához, sőt, akár a jelen utópiáihoz is.

Bár a hangsúlyok itt-ott eltolódnak, és néhány szöveg/korszak tárgyalása talán kissé vázlatos maradt, Maczelka Csaba könyve nemcsak irodalom- és műfaj történeti szempontból érdekes olvasmány, hanem fontos szöveg az angol irodalmat tárgyaló magyar nyelvű szakirodalomban, valamint sikeresen köti össze a különböző korok kulturális tapasztalatait és diskurzusait.